

Interesul național și producția națională (II)

Nicolae Bud*

Supraviețuirea *statelor* depinde, în opinia mea, de existența a cel puțin două condiții fundamentale și minimale: *economie națională* funcțională, care să asigure un nivel decent de prosperitate propriilor cetățeni, și *coeziunea socială*. Prima condiție este necesară, dar nu și suficientă, pentru realizarea celei de-a doua. Din nefericire, putem afirma că niciuna dintre condițiile menționate nu este îndeplinită pentru țara noastră, iar calitatea de membru al Uniunii Europene nu este suficientă, mai ales acum când a crescut pericolul alunecării noastre în falia dintre „*imperii*”.

Vedem cum, în absența veniturilor suficiente, a rămas opțiunea „*acumulării*” de noi datorii, justificate de către decidenți prin necesitatea construirii infrastructurii, care ne este prezentată ca motor de stimulare economică. Până la un loc, așa o fi, dar vedem că puțină infrastructură care se materializează, se face *scump* și *prost*, cu excepțiile de rigoare. Văzând cum se fac la noi lucrările de *infrastructură*, singura certitudine pe care o suportăm rămâne supraîndatorarea, pe fondul neînțelegerii factorilor care determină dezvoltarea economică. Din nefericire, nici măcar experiența țărilor dezvoltate nu se mai poate constitui într-un exemplu, mai ales în noul mediu economic „*instalat*” de la declanșarea crizei financiare globale. Vedem că nici acolo nu mai funcționează speranța relansării prin infrastructură, problemele fiind de natură structurală, generate de *politici monetare ultra-relaxate ale băncilor centrale*.

Când aducem în discuție ce moștenire lășăm generațiilor viitoare, atunci negreșit, trebuie să-l aducem în ecuație pe vestitul comic Groucho Marx: „*De ce mi-ar păsa de generațiile viitoare?*

Ce au făcut ele pentru mine?”. Sau, într-o notă realistă, pe Roddy Galbraith: „*Suntem liberi să alegem, dar nu suntem scutiți de consecințele alegerilor noastre*”.

Cel care ne aduce cu picioarele pe pământ (?) este un reputat economist cu origini paterne din România, fost președinte cu mai multe mandate – atât sub democrați, cât și sub republicani – al Federal Reserve, Alan Greenspan: „Nu am fi ajuns niciodată în această poziție de îndatorare externă, dacă ar mai fi existat etalonul aur, deoarece etalonul aur ar fi oprit derapajul politicilor fiscale. AURUL este singura monedă, alături de ARGINT, ce nu are nevoie de semnătura unei contrapartide și, nimeni nu refuză AURUL ca plată pentru stingerea unei obligații”. Etalonul aur avea un rol disciplinator asupra politicii economice și, prin definiție, un puternic caracter anti-inflaționist. Nu este de mirare că, pe perioada în care a funcționat, între 1880 și 1914, inflația medie anuală s-a situat în jurul valorii de 0,1 la sută. De asemenea, o altă trăsătură importantă a *etalonului aur* era aceea că orice persoană fizică sau juridică deținătoare de *bancnote* avea posibilitatea legală de a le preschimba în *echivalentul în aur*. Merită a fi subliniat că, în perioada menționată, orice neonorare a plății unei datorii era considerată o ofensă *morală* gravă, purtătoare de aspre penalități. Viața economică a perioadei era modelată în jurul conceptului onorării datoriilor, inclusiv *politicile monetare și fiscale*. Un corolar moral al acestei idei este acela că atât profiturile, cât și pierderile, rămân private – aparțin entității care le-a generat. Mai precis, nicio persoană fizică sau juridică nu putea spera ca *statul* să intervină în favoarea sa,

*Doctor în economie și doctor în inginerie, consilier al președintelui Grupului de firme „Astra”, membru corespondent al Academiei de Științe Tehnice din România (ASTR)

preluându-i pierderile și socializându-le. Astfel, așa era satisfăcut *spiritul echității* și, în aceeași măsură era prevenit hazardul moral.

Ne place sau nu, dar România modernă a avut arareori lideri politici de excepție. Mai mereu oamenii obișnuiți au fost mai buni decât conducătorii lor. Liderii politici români termină fie în pușcărie, fie în uitare, pe când aproape orice muritor român care emigrează este foarte apreciat acolo unde se duce. La fel stau lucrurile și cu cei cu studii superioare.

Este foarte adevărat că au apărut în politica românească produsele corupției și incompetenței profunde din învățământul superior din ultimele decenii. Avem, prin urmare, politicienii cu masterate și doctorate care fac greșeli gramaticale și confundă „*protestantul*” cu „*protestatarul*”. Sunt liderii României o „*oglindă*” a societății? Sau există o ruptură între cei care ne conduc și cei conduși? Suntem cu toții vinovați de mediocritate, așa cum afirma odată Sergiu Celibidache? Teoria că „*fiecare țară are conducătorii pe care îi merită*” mi se pare de-a dreptul distrugătoare pentru spiritul public. Ar trebui să ne oripileze faptul că o auzim rostită în spațiul public sau privat. Rar, chiar foarte rar, în istorie, au fost lideri care au schimbat cursul unei societăți. Mai degrabă au existat lideri care au simțit *direcția spiritului public* și s-au aliniat acesteia. Într-o democrație, *spiritul public* are o agendă proprie, iar dacă politicienii o înțeleg, o pot folosi în interesul lor propriu, sau în interesul public. Dacă politicienii nu înțeleg și nu urmează *agenda publică* ei ies repede din scenă, unii dintre ei bogați (cum au ieșit mulți politicieni români după 1989), dar oricum compromiși.

Agenda publică colectivă din România este aproape neschimbată în ultimele decenii. *Agenda publică colectivă* este dominată de corupție, sănătate publică, educație publică, infrastructură și fiscalitate. *Agenda publică individuală* este dominată de sănătatea mea și a familiei mele, educația copiilor și viitorul lor, locuința și locul de muncă. Există de asemenea, teme locale presante – într-o localitate aceasta poate fi alimentată cu apă, gaze sau electricitate, sau zona verde etc. Problema este că *publicul* nu mai are cum să-și exprime *agenda publică* și temele locale altfel decât în cercetări și studii cantitative și calitative. Dacă nu există aceste cercetări, nu există cunoașterea *agendei publice*.

Iar oamenii politici propun adesea temele lor proprii, foarte îndepărtate față de dorința publicului.

Și atunci, cum am putea – dacă am putea – să revigorăm actul de guvernare? Să nu „beneficiem” numai de prestația unor veleitari, fără prestigiu, fără experiență și chiar fără expertiză, care își dau mereu cu părerea, și chiar reușesc să impună pe „*agenda publică*” soluții dintre cele mai năstrușnice. Eu cred, și nu sunt singurul, că ar trebui să beneficiem a fi conduși de oameni dotați, meritoși, educați și nu de cei incuți, frustrați, răzbunători și incapabili. Există o limită pentru lăcomia, prostia sau ticăloșia celor care ne conduc destinele, a cărei depășire va conduce la deschiderea porților către haos.

Trăim zile în care *subiectul siguranței naționale* este la ordinea zilei și mai de interes ca oricând. Ce mi se pare extrem de preocupant este că realitatea pare să contrazică așteptările noastre legitime din partea decidenților. Ce se vede cu ochiul liber este o stare de fapt care, de la un an la altul, devine din ce în ce mai vulnerabilă, paradoxal, în pofida cifrelor statistice. Pentru că, ar trebui a fi știut, *subiectul siguranței naționale* înseamnă cu mult mai mult decât achiziții substanțiale de tehnologie militară.

Trăim realități zguduitoare! Țara rămâne în continuare, la distanță, cu cel mai mic buget din Europa, raportat la mărimea economiei sale. Iar în felul acesta nu are cum să-și finanțeze într-un mod durabil, pe termen lung și simultan, nevoile de apărare, asistență socială și dezvoltare. Ba mai mult, din punctul de vedere al activităților și proiectelor cu finanțare bugetară, vom avea prea puține șanse, sau deloc, să fim la nivelul țărilor dezvoltate fără a ne îndatora și mai mult, decât printr-o creștere a veniturilor semnificativă cu cel puțin 30-40%.

Ce am putea face? În primul rând, prin curmarea evaziunii fiscale și închiderea a cât mai multor canale – bine ar fi, a tuturor – prin care bugetul de stat este vitregit (spoliat) de importante sume de bani. Demersul ar face țara mai potentă financiar, economic și, de ce nu, militar.

Îndatorarea însă în scop de *consum* și nu de *dezvoltare* este un mod suplimentar de a slăbi o țară financiar și economic. Este calea sigură de a deveni prizonierii unor cheltuieli bugetare rigide, care, odată asumate, nu ar putea fi întoarse la starea anterioară fără inflamarea tensiunilor sociale.

Un sondaj realizat de INSCOP, în anul 2019, arată că 35% dintre români vedem *corupția* ca cea mai importantă amenințare la adresa *securității naționale*. În pofida atâtor experți în *siguranța națională*, iată un lucru reliefat doar de către public.

Un element de vulnerabilitate, furnizat de abordări inconsecvente, dispersarea și lipsa de coordonare a surselor de autoritate, fermitate și consecvență în aplicarea deciziilor luate la vârf, a fost și este cultivarea lipsei de încredere în autoritățile statului.

Prin urmare, o țară în care autoritatea este contestată – să privim exemplul cel mai recent, al recalculării pensiilor! – sau ignorată, o țară cu un *leadership* aproape inexistent este o țară slabă în orice situație. Toate acestea fac din România o țară vulnerabilă și fără o strategie de contracarare cu caracter de urgență a tuturor acestor slăbiciuni, ne putem imagina relativ ușor prăpastia în care ne afundăm.

Oamenii au mai descoperit că *statul* reprezintă mai mult o *problemă* decât o *soluție*. De ce? Pentru că „*STATUL nu este doar o entitate abstractă, ci este alcătuit din funcționari publici, care au propriile interese, iar acestea conduc, de cele mai multe ori, la conflicte între interesele funcționarilor și ale cetățenilor*”.¹ Unde s-a ajuns? La risipirea iresponsabilă a resurselor bugetare și creșterea datoriei publice cu mult peste creșterea economică.

Fostul guvernator al Băncii Angliei, profesorul Mervyn King, a afirmat în discursul „Lumea dată peste cap: politica economică în vremuri turbulente” că „este eronat să considerăm că economia de piață se auto-stabilizează”. Afirmția ridică mari și numeroase semne de întrebare, în condițiile în care fostul guvernator și-a început discursul prin manifestarea neîncrederii în actualele modele folosite de băncile centrale, despre care spune că „*exagerează gradul nostru de cunoaștere, mai ales într-o lume marcată de o incertitudine radicală*”.

Mergând pe aceeași linie, reputatul economist britanic Bernard Connolly scria, într-un articol publicat în *The Telegraph*, că toate soluțiile propuse de către băncile centrale își vor pierde eficiența, deoarece este ignorată problema datoriilor uriașe acumulate, iar „*pentru a preveni declinul consumului de mâine sub nivelul celui de astăzi,*

dobânzile de mâine trebuie să fie mai mici decât cele de astăzi”.

Chemat în fața Comitetului Economic pentru a discuta perspectivele economice, fostul șef al Federal Reserve, Jerome Powell, a subliniat că nu este rolul său să ofere sfaturi de politică, în schimb a solicitat Congresului să ia măsuri privind expansiunea datoriei și a deficitului, pentru a asigura creșterea continuă a economiei: „*Datoria crește mai repede decât economia*”, adăugând că „*nu avem de gând să vă sfătuim când sau cum să o facem, dar este inevitabil că, în timp, trebuie să o facem, sau dolarii fiscali ai generațiilor viitoare vor fi folosiți pentru a plăti dobândă, mai degrabă decât pentru educație, securitate sau sănătate*”. Creșterea datoriei și a deficitului „*ar putea să restricționeze disponibilitatea sau capacitatea factorilor de politici fiscale de a sprijini activitatea economică în timpul unei crize*”; politica fiscală este „*o parte cheie a reacției contra-ciclice*” atunci când ECONOMIA are probleme.

Cu o datorie publică în creștere și nesustenabilă, și o povară demografică uriașă, ROMÂNIA se confruntă cu presiuni puternice asupra creșterii sale economice și a finanțelor publice.

România aproape că nu mai are azi industrie națională și nici școală națională. Pare o țară lăsată în urmă de istorie și jefuită de cei care o administrează. Putem singuri observa că *socialismul* – dacă este să fim obiectivi – a fost un efort de modernizare coerent, planificat și perseverent. Rezultatele „*dictaturii de dezvoltare*” nu au fost, întotdeauna, pe măsura așteptărilor. Dar planurile, procesul și organizarea pot fi oricând lecții de bună practică pentru haosul de acum. Putem admite o lipsă în gândirea economică, nu și inteligența inginerească, nu și intenția de progres. A lipsit o anume libertate pedagogică, nu și ambiția și perseverența de a școlariza în forță. Inovația industrială, alfabetizarea în masă, sistemul energetic național, electrificarea și sistemul de irigații rămase după împușcarea „*dictatorului*” sunt azi într-o stare pe care o deplângem cei mai mulți. S-au pierdut multe lucruri. Sunt lucruri cumva dureroase, care au subminat din soliditatea economiei naționale.

Cred că trebuie să fim niște sceptici constructivi, adică să nu ne lășăm împinși într-o direcție care ne aduce mai multe *pierderi* decât *beneficii*. Aduc în discuție avertismentul unor reputați

economiști care avertizează că PNRR – Planul Național de Redresare și Reziliență – face mai mult rău decât bine, că nu este favorabil României, că este un document aventurist, sigur în beneficiul unora, dar periculos pentru evoluția noastră viitoare. „[...] nu avem capacitatea de a atrage din PNRR ce ar trebui, ci dimpotrivă, suntem forțați să facem lucruri care ne costă mai mult decât beneficiile pe care le-am avea. Și nu vorbesc numai de pensii și salarii, dar gândiți-vă că **agricultura** nu există în PNRR, deși este cel mai mare tezaur pe care România îl are. Politica agrară a României nu există. Politica, în general, este un obiectiv pe care decidenții politici și-l pun, de a valorifica resursele. Dar, în condițiile pe care le avem acum, ce resursă să valorificăm noi, că noi producem, pe locul 3 sau 4 în Europa materie primă și importăm 70% din mâncare, ceea ce înseamnă faliment” afirma profesorul Mircea Coșea². Nu se poate continua așa! La acest moment nici politica fiscală, nici cea monetară nu sunt restrictive, motiv pentru care consumul este mult peste ceea ce economia națională produce.

Și, acest Plan Național de Redresare și Reziliență (PNRR) va ajunge la final în 2026, ceea ce înseamnă din start mai puțini bani europeni. Pe de altă parte, ne place să ne lăudăm că am depășit la PIB percapita Grecia, Croația, Ungaria și că ne apropiem de Polonia. Asta însemnează că ne asumăm eticheta unei țări care nu mai este în curs de dezvoltare, ci mai degrabă o țară dezvoltată. Pentru că, avem de-a face cu un paradox! Avem **economie** cu un *consum* care rămâne exploziv și, concomitent, un PIB care dă semne vizibile de încetinire. Ceva nu se leagă! O explicație ar fi că o bună parte din *consum* se descarcă în importuri. Accelerarea importurilor duce la creșterea deficitului comercial. Creșterea acestuia are un impact negativ în calculul PIB-ului, *consumul* din România regăsindu-se din ce în ce mai mult în PIB-ul altora. Vestea proastă este că statutul de țară dezvoltată vine la pachet cu niște obligații. Asta înseamnă că partenerii din UE nu te mai consideră o țară care trebuie să fie ajutată și finanțată, ci una care, la rândul ei, poate că ar trebui să-i ajute pe alții, chiar să-i finanțeze. Finanțările europene nu vor mai fi direcționate către țările care au ajuns la un stadiu de dezvoltare

de 80% din PIB-ul *per capita* al UE. România va trebui să se adapteze și să găsească surse noi de finanțare, din momentul în care intră într-o etapă nouă și va trebui să găsească alte soluții în lipsa miliardelor de Euro de la UE. Prin urmare, dacă ai aspirații de țară dezvoltată, ești pe cont propriu. Or, noi nu prea știm lucrul acesta, n-am mai făcut asta. Nu putem să continuăm a ne dezvolta doar prin resurse proprii. Bugetul de investiții național este mult prea mic raportat la PIB, ca economie, pentru a susține această dezvoltare. Deci, va trebui să reprojectăm modul în care ne vom dezvolta, odată ce banii europeni nu vor mai veni!

Acum, la final, o scurtă trecere prin frământata noastră istorie. România a intrat în istorie ca stat modern – în secolul al XIX-lea – pentru a îndeplini un rol geostrategic (menținerea Rusiei la porțile Europei) și un rol geoeconomic (aprovizionarea Europei cu petrol și cereale, adică cu energie și hrană). În ambele erau interesate puterile Occidentului din acele timpuri (națiuni imperiale și imperii multinaționale). Proiectul s-a dovedit viabil și durabil, întrucât a dat formă politică unui fond cultural organic (vezi Regulamentul organic) caracterizat prin unitatea de limbă și o religie comună ridicată de la baza societății, nu impusă.

În prezent, *geopolitica* României se reduce la un singur punct: îndeplinirea riguroasă a agendei geopolitice a „partenerului strategic”. Asta înseamnă că am încetat să mai avem o politică externă proprie, aducă am încetat să ne mai exprimăm ca un stat suveran.

România profundă, atunci când a beneficiat de lideri autentici naționali, a balansat între marile puteri pentru a-și promova interesele naționale vitale. România oportunistului oligarhic practică aceleași balans dar în profitul personal al unor „principi fără de țară” care își promovează egoist interesele private, prin trădarea interesului public.³

Note

1. Nassim Nicholas Taleb, *Principia Politica: Politics & Ethics under Scaling and Uncertainty*, Stem Academic Press, 2020.

2. Ziarul Național, 25.01.2024.

3. Aurelian Simionescu, Nicolae Bud, Alexandru Bud, *Crizele și managementul strategic. O abordare pragmatică din lumea vieții trăite*, Editura Academiei Române, București, 2019.